

HARISMELE PĂRINTELUI DUHOVNICESC ÎN EPISTOLELE SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG

SERGIU-DAN MAXIM¹

Abstract:

We can not speak of a high spiritual life without a spiritual father. Has been written about this in the life of the Christian in both the patristic and the neopatristic eras. The importance of the spiritual father is also addressed by Saint Simeon the New Theologian, especially in his epistles. In these epistles, Saint Simeon raises a very important issue, that of the necessity of the ordination of the spiritual father. I will address this issue from the perspective of the Saint's time as well as from the perspective of today. In addition to those mentioned, Simeon also speaks of the necessity of the confessor. Finally, he paints a portrait of the confessor by emphasizing three requirements that he is obliged to observe: intercessor, healer and counselor.

Keywords: *spiritual father, Saint Simeon the New Theologian, epistles, ordination, intercessor, healer, counselor*

Introducere

Scopul vieții creștinului este să ajungă la asemănarea cu Creatorul său, sau cu alte cuvinte la îndumnezeire. Acest proces se întinde pe întreaga durată a vieții pământești și îl putem asemăna cu o călătorie de la baza la vârful unui munte. În urma Botezului, noi suntem puși la poalele muntelui și primim ca țintă vârful acestuia, dar pentru a putea să ducem călătoria la bun sfârșit avem nevoie de ajutor, de un însoțitor care să ne repună din nou pe traiectorie în momentul în care deviem de la drumul nostru. Acest însoțitor nu este nimeni altul decât părintele duhovnicesc, „ghe-ron” în spiritualitatea greacă, „avva” în spiritualitatea egipteană sau „sta-

¹ Studiul de față a fost redactat sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan, care și-a dat avizul pentru publicare.

reț” în spiritualitatea rusă. Personalitatea părintelui duhovnicesc a fost un subiect principal al scrierilor ascetice, acest lucru datorându-se importanței majore pe care acesta o are în lucrarea de mântuire a omului. Subiectul apare și în scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog, cu precădere în cele patru epistole ale sale. În cele ce urmează, voi aborda problema hirotonirii părintelui duhovnicesc, voi argumenta necesitatea unui părinte duhovnicesc și voi face un portret al părintelui duhovnicesc pe baza descrierilor făcute de Sfântul Simeon.

Necesitatea hirotoniei părintelui duhovnicesc

În prima epistolă, Sfântul Simeon abordează un subiect controversat, atât în acele vremuri, cât și acum: „Ai poruncit părinte și frate, smereniei noastre printr-o întrebare să-ți spunem «dacă e îngăduit oare (credincioșilor) să-și vestească păcatele lor unor monahi care nu au preoție?», adăugând și acestea: «fiindcă auzim că puterea (autoritatea, exousia) de a dezlega și lega s-a dat numai preoților?»”². Iar Sfântul Simeon dă următorul răspuns: „Că e îngăduit unui monah care nu are preoție să ne mărturisească”³. În continuare, Sfântul Simeon explică faptul că cel care a înființat instituția duhovniciei a fost Mântuitorul Hristos spunând slăbănogului: „Iertate sunt păcatele tale!” (Matei 9, 2). Această iertare a păcatelor a fost acordată de Mântuitorul și altor personaje: lui Zahau (Luca 19,1), desfrânatei (Luca 7, 36), ologului (Ioan 5, 5), lui Matei vameșul (Matei 9,9), chiar și lui Petru care s-a lepădat de trei ori de Mântuitorul (Ioan 18, 17). Înainte de Înălțarea la cer, Hristos a dăruit această putere apostolilor: „Luați Duh Sfânt; Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute.” (Ioan 20, 22-23). La rândul lor, apostolii, au transmis această putere episcopilor, apoi din cauza căderii acestora în păcate, puterea a trecut la preoți, aceștia urmând același parcurs ca și episcopii, sacramentul a trecut la monahi, chiar dacă aceștia nu aveau preoția sacramentală, dar pentru a primi această putere (de a ierta și dezlega păcatele) se pune condiția desăvârșirii lor⁴. Observăm că Sfântul Simeon nu face o pleduare pentru monahi, el susține că avva trebuie să fie om sfânt, susținând că desăvârșirea părintelui duhovnicesc nu vine doar în urma hirotoniei, ci a unui exercițiu ascetic susținut: „Unora ca acestora știu, copile, că li se dă autoritatea de a dezlega și a lega de către Dumnezeu Tatăl și Domnul nostru Iisus Hristos prin Duhul Sfânt: celor ce sunt fii al Lui prin înfiere, sfinți și

² SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, trad. de Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2001, p. 305.

³ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 312.

⁴ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, pp. 315-316.

robi ai Lui. Unui părinte ca acesta⁵, i-am fost ucenic și eu; el nu avea hirotonia de la oameni”⁶.

Pentru a înțelege mai bine de ce Sfântul Simeon a ajuns la această afirmație, trebuie luăm în considerare că Taina Spovedaniei sau a pocăinței a fost adaptată la nevoile fiecărei epoci. În primul rând, Spovedania nu a fost consemnată ca Sfântă Taină până în secolul XIII. În secolul V, Sfântul Dionisie Areopagitul menționează șase taine: Botezul, Euharistia, Târnosirea, Preoția, Tunderea în monahism și Însmormântarea, părere împărtășită și de Sfântul Teodor Studitul. În schimb, Sfântul Ioan Damaschinul (sec. VIII) menționează doar trei Sfinte Taine: Botez, Mirungere și Euharistia, iar Sfântul Nicolae Cabasila (sec XIV) adaugă la acestea și Târnosirea⁷. Analizând datele expuse mai sus, ajungem la concluzia că Spovedania nu era numărată printre Tainele Bisericii, în timp ce monahismul este menționat de mai mulți autori deoarece aceasta era considerată Taina Pocăinței prin excelență. Numărul actual al Sfintelor Taine îl avem impus de către apuseni în timpul sinodului de la Lyon din anul 1274, printre care se afla și Taina Spovedaniei⁸. Acest lucru nu însemna că Biserica nu avea un ritual clar de reconciliere. John Meyendorff face o descriere succintă a felului în care Mărturisirea s-a dezvoltat:

„Inițial act public, cerut de la păcătoșii care fie fuseseră excomunicați oficial, fie comiseră fapte care impuneau excomunicarea – treptat și în special după secolul al IV-lea – Mărturisirea a luat forma unei confesiuni particulare urmată de o rugăciune de iertare pronunțată de preot. Apoi ea s-a identificat aproape complet cu practica unei îndrumări duhovnicești particulare, larg răspândite în special în comunitățile monahale”⁹.

Credincioșii s-au îndreptat spre această îndrumare monahală în special în perioada iconoclastă, când decăderea clerului era una mare, iar monahii erau singurii care mai păstrau spiritul ortodox. În perioada de timp dintre disputa iconoclastă și secolul XII, monahii ajung să fie aproape în exclusivitate săvârșitorii acestui tip de mărturisire¹⁰. În practica bisericească contemporană, îndrumarea spirituală este asociată de obicei cu preoția sacramentală, făcând din paroh mentorul spiritual principal pentru majoritatea

⁵ Aici se referă la Simeon Evlaviosul, părintele său spiritual.

⁶ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 317.

⁷ IOAN I. ICĂ JR., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, în *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, Deisis, Sibiu, 2001, p. 26.

⁸ IOAN I. ICĂ JR., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, pp. 26–27.

⁹ JOHN MEYENDORFF, *Teologia Bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, trad. de Alexandru Stan, II, Nemira, București, 2011, p. 286.

¹⁰ IOAN I. ICĂ JR., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, p. 28.

creștinilor. În cazul monahilor acest rol de duhovnic revine starețului, egumenului sau unuia dintre preoții slujitori din mănăstire¹¹.

Având în vedere aceste informații, pentru a nu interpreta greșit discursul Sfântului, trebuie să facem distincția între îndrumarea duhovnicească și Sfânta Taină a Spovedaniei în forma pe care o avem azi. Sfântul Simeon nu a încercat să lupte contra clericilor, sau actului eclezial al reconcilierii cu Biserica sau mai mult, să confunde preoția universală cu cea sacramentală, el a încercat să își convingă fiii dohovnicești că pentru a se uni cu Dumnezeu, au nevoie de un părinte duhovnicesc (sfătuitor) bine ancorat în dreapta credință, dar și un trăitor al acesteia. El nu confundă Taina Spovedaniei cu îndrumarea duhovnicească sau părintele duhovnicesc cu sacerdotul care administrează tainele Bisericii.

Necesitatea unui părinte duhovnicesc

După cum bine știm, omul are o structură dihotomică, trup și suflet. Trupul aparținând lumii materiale, iar sufletul lumii spirituale. Din această perspectivă omul are parte de mai multe nașteri. Prima, cea în care suntem aduși la existență, cea de-a doua are loc la Botez, iar cea de-a treia în momentul în care realizăm că suntem afundați în păcat, iar viața noastră trebuie schimbată. Așa cum pentru a putea fi aduși la existență avem nevoie de un părinte trupesc și pentru a putea ieși din starea de păcătoșenie avem nevoie de un părinte duhovnicesc, care să ne aducă la viața cea adevărată. În acest sens Sfântul Simeon spune:

„Așa cum copiii care se nasc nu se pot însămânța și naște fără tată, tot așa nu poate să se nască de sus, adică să primească harul Duhului Sfânt, nici cel ce nu are un părinte duhovnicesc care să fie născut de sus. Și așa cum tatăl trupesc îi face trupești pe copiii lui, tot așa și părințele duhovnicesc îi face pe copiii pe care îi naște copii duhovnicești”¹².

Această naștere, Sfântul Simeon Noul Teolog, o identifică cu nașterea de sus, despre care Mântuitorul conversează cu Nicodim: „De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă Împărăția lui Dumnezeu” (In 3, 3). Cuvintele Mântuitorului dau o importanță majoră părintelui duhovnicesc, arătând că de lucrarea lui, depinde mântuirea noastră.

Calitățile părintelui duhovnicesc

Condiție obligatorie pentru a putea naște pe cineva din punct de vedere duhovnicesc, este ca și tu să fii un om duhovnicesc, nu poți să călăuzești pe

¹¹ Cu toate acestea trebuie să menționăm că avem și mai aproape de zilele noastre îndrumători spirituali care nu au avut preoția sacramentală: Sfântul Siluan Athonitul, Sfântul Iosif Isihastul și Sfântul Paisie Aghioritul.

¹² SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, pp. 348–349.

cineva dacă tu nu ai parcurs acel drum. Argumentând acest lucru, Sfântul Simeon spune: „Cel ce caută un părinte duhovnicesc are nevoie să caute un om care să fie născut duhovnicește și să caute în chip cunoscut pe Dumnezeu și Tatăl său, ca să-l cunoască duhovnicește și pe el și să-l facă un adevărat fiul al lui Dumnezeu”¹³. Întotdeauna învățătorii buni dau învățături bune, acest lucru îl vedem foarte bine și în viața de zi cu zi, întotdeauna un profesor bun, pregătit și dedicat va avea elevi buni care îi vor călca pe urme.

În viziunea Sfântului Simeon, paternitatea duhovnicească se dobândește în timp, iar pentru a fi un bun părinte, trebuie să acumulezi experiență: „Să nu te lupți, așadar, să-ți afli un sfătuitor neexperimentat, ca nu cumva prin multa lui tăiere și prin tăieturile și arderile nelavreimea lor să te arunce în adâncul disperării, sau prin compătimirea lui peste măsură să te lase bolnav părăndu-ți-se că ești sănătos”¹⁴. Pe lângă această experiență duhovnicească pe care Sfântul Simeon o recomandă, el mai insistă asupra ideii de desăvârșire a părintelui duhovnicesc. Acesta arată că niciodată un om care nu cunoaște cele sfinte și nu are o viață cu adevărat aleasă, nu va putea să ducă misiunea de duhovnic la bun sfârșit, nu va putea să își conducă ucenicii la mântuire. Duhovnicul trebuie să fi trecut prin acea experiență de iluminare sau vedere a lui Dumnezeu, iar pentru a dovedi acest lucru, Sfântul Simeon apelează la imaginea unui sculptor care dorește să sculpteze chipul împăratului, bineînțeles ca dacă nu l-a văzut pe împărat, nu îi va putea sculpta chipul¹⁵. La fel și avva, dacă nu l-a văzut pe Dumnezeu, nu poate să îi modeleze sufletul ucenicului, după chipul Împăratului celui veșnic. Această vedere duhovnicească Sfântul Simeon o privește ca pe o transfigurare a omului, o sălășluire a Duhului Sfânt în sufletul omului, loc în care Duhul nu poate veni până nu îl eliberăm de patimi.

În finalul celei de-a patra epistole, Sfântul Simeon face o descriere a etapelor prin care trebuie să treacă un părinte duhovnicesc:

„Se cade, așadar, părinte duhovnicesc, ca mai întâi să te faci ucenic al lui Hristos și să fii învățat bine poruncile și tainele Lui, și în acest chip să încerci să înveți pe alții; se cade mai întâi să fii supus și să urmezi unui părinte duhovnicesc care să te conducă pe calea care duce la Hristos și să ajungi la Hristos sau mai bine zis să te găsească Hristos, și să bagi de seamă modurile și semnele căii care te duce acolo și să vezi pe Hristos prin harul Duhului Sfânt fără să rătăcești, și atunci să-l conduci și pe alții la Hristos. Se cade să fii luminat mai întâi de Lumina cea adevărată, după care abia să îi duci pe alții la această lumină. Se cade să fii eliberat mai întâi tu însuși și așa să încerci să eliberezi pe alții, fiindcă e cu totul lipsit de minte și nebun cel care e

¹³ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 350.

¹⁴ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 310.

¹⁵ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 354.

rob și încearcă să-i elibereze pe cei robi împreună cu el, răpind autoritatea stăpânului său.”¹⁶.

Pe lângă aceste etape pe care gheronda trebuie să le parcurgă, în prima epistolă, Sfântul Simeon scoate în evidență trei îndatoriri esențiale pe care trebuie să le îndeplinească un părinte duhovnicesc:

„Caută, dacă vrei, un mijlocitor, doctor și sfătuitor bun, pentru ca să-ți dea, ca un sfătuitor bun, moduri de pocăință potrivite cu sfatul bun, ca un doctor să-ți dea leacul corespunzător fiecărei răni, iar ca un mijlocitor să-ți-L facă milostiv pe Dumnezeu, stând înaintea Lui față către față prin rugăciune și intervenție la el pentru tine.”¹⁷.

Așadar duhovnicul trebuie să fie mijlocitor sau rugător pentru fiul său, doctor sau vindecător al sufletului ucenicului său și un bun sfătuitor. În cele ce urmează voi dezvolta cele trei slujiri amintite adineori.

Este de la sine înțeles că progresul în viața duhovnicească necesită rugăciune, din acest motiv, părintele duhovnicesc trebuie să se roage pentru fiii săi sufletești, să se facă mijlocitor în fața lui Dumnezeu pentru aceștia. Rugăciunea pentru fii duhovnicești intră în obligația generală a oricărui creștin de a se ruga pentru cel de lângă el, cu atât mai mult este dator părintele duhovnicesc să se roage pentru cei pe care Dumnezeu i-a încredințat pentru a-i conduce spre mântuire¹⁸. În corespondența dintre ucenic și părinte duhovnicesc consemnate în cel de-al XI-lea volum al Filocaliei, ucenicul spunea adesea: „Roagă-te pentru mine, părinte”¹⁹. Întrucât părintele duhovnicesc este icoana lui Hristos, așa cum Hristos este „pururea viu ca să mijlocească pentru noi” (Evr. 7, 25) și părintele duhovnicesc este dator să mijlocească pururea pentru ucenicii săi, „Întâi-stătătorul nu este nimic altceva decât un om care joacă rolul lui Hristos: mijlocitor între Dumnezeu și oameni, el împlinește în fața lui Dumnezeu lucrarea sfântă a mântuirii celor care ascultă de el”²⁰.

În calitatea de medic al sufletului, duhovnicul trebuie să aibă pricepere, răbdare și dragoste. La fel ca și în cazul medicului de trupuri și medicul sufletelor (părintele duhovnicesc) trebuie să constate boala ucenicului, apoi să găsească un tratament adecvat „bolii pacientului” și în cele din urmă să se îngrijească de respectarea taratamentului dat. Duhovnicul trebuie să fie atent la fel în care lucrează cu ucenicul, toate acțiunile sale trebuie să fie cuprinse de dragoste, dar este nevoie și de fermitate, pentru că altfel sufletul nu se poate curăța de patimile de care este cuprins²¹.

¹⁶ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 355.

¹⁷ SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, p. 310.

¹⁸ IRÉNÉE HAUSHERR, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, trad. de Mihai Vladimirescu, Deisis, Sibiu, 2012, p. 168.

¹⁹ SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, *Scrisori duhovnicești*, vol. XI (Filocalia), trad. de Dumitru Stăniloae, Humanitas, București, 2017, a se vedea întrebările: 461, 462, 484.

²⁰ IRÉNÉE HAUSHERR, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, p. 167.

²¹ ANDREI ANDREICUT, *Spovedanie și comuniune*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, pp. 190-191.

Cea de-a treia sarcină pe care Sfântul Simeon o atribuie duhovnicului este cea de povățuitor. Acum înțelegem cel mai bine de ce Sfântul Simeon insistă atât de mult asupra faptului că avva trebuie să fie experimentat. Dacă el nu a trecut prin mai multe situații și nu a parcurs drumul acesta spre Hristos, nu va putea să lumineze calea ucenicului. Ba mai mult, duhovnicul trebuie să fie un om al rugăciunii care să vorbească permanent cu Dumnezeu despre problemele fiilor duhovnicești, iar Dumnezeu îi va așeza în minte povețele necesare mântuirii.

Concluzii

În concluzie, cele patru epistole simeoniene sunt emblematice în ceea ce privește portretizarea părintelui duhovnicesc. Am putea spune că sunt un ghid în ceea ce privește comportamentul avvei. Chiar dacă unele lucruri despre care vorbește Sfântul Simeon par inaccesibile pentru duhovnicii din ziua de azi, sfaturile sfântului trebuie să fie un imbold pentru toți slujitorii, să fie o invitație la desăvârșire. Pe de altă parte, mirenii trebuie să înțeleagă din corpusul epistolar despre care am discutat, că niciodată nu vor putea ajunge la asemănarea cu Creatorul dacă nu vor avea un duhovnic luminat.

Bibliografie

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, trad. de IOAN I. ICĂ JR., Deisis, Sibiu, 2001

SFINȚII VARSANUFIE ȘI IOAN, *Scrisori duhovnicești*, vol. XI (Filocalia), trad. de DUMITRU STĂNILOAE, Humanitas, București, 2017.

MEYENDORF, JOHN, *Teologia Bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, trad. de ALEXANDRU STAN, II, Nemira, București, 2011.

HAUSHERR, IRÉNÉE, *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, trad. de MIHAI VLADIMIRESCU, Deisis, Sibiu, 2012.

ANDREICUȚ, ANDREL, *Spovedanie și comuniune, Renașterea*, Cluj-Napoca, 2011.

ICĂ JR., IOAN I., „Capitolele, Imnele și Epistolele simeoniene - problematica filologică, istorică și spirituală”, în *Imne, Epistole și capitole. Scrieri III*, Deisis, Sibiu, 2001.